

Bergr Sökkason och Arngrímur Brandsson – översättare och författare i samma miljö

Karl G. Johansson

Institutionen för humaniora, Växjö universitet

1. Inledning

I mitt bidrag till den 10. internationella sagakonferensen i Trondheim 1997 diskuterade jag möjligheten att i en grupp av handskrifter avgränsa ett skriptorium på norra Island (Johansson 1997b). Med exempel från forskningen kring *Clárus saga*, och då framför allt den version som föreligger i manuskriptet AM 657 a–b 4to, argumenterade jag för att studier av denna grupp av manuskript kunde ge nya insikter i ett skriptoriums arbete under 1300-talet. Jag kom i detta föredrag även in på författarskapet till *Clárus saga* och argumenterade med utgångspunkt i Peter Hallbergs (1968 m.fl.) och Stefán Karlssons (1973) arbeten för att sagan producerats i den benediktinska miljön på norra Island, alltså i något av de två klostren Þingeyrar eller Munkaþverá. Därmed blev det intressant att diskutera möjligheten att utifrån de bevarade manuskripten inte enbart avgränsa en skriftproducerande miljö, utan även kunna avgränsa och belysa textproduktionen i denna. I det här föredraget skall dessa linjer utvecklas. Jag kommer härvid att diskutera dels de texter som ingår i de i

gruppen bevarade manuskripten för att därefter även belysa de texter som attribuerats till personer med anknytning till de två klostren under den aktuella perioden, men som föreligger i handskrifter som knutits till andra avskrivningsmiljöer. Därmed framkommer en bild av en stor lärdomsmiljö med omfattande text- och skriftproduktion. Vidare skall jag preliminärt diskutera de genrer som representeras i materialet. Det rör sig både om texter översatta från latin och originalproducerade texter, vilket torde få effekter på olika språkliga nivåer. Dessutom är texterna genomgående kopierade i ett eller flera led från originalversionen och i samband med denna kopiering kan man vänta sig att de redigerats och att språkliga drag ändrats utifrån en rådande normuppfattning. Detta diskuteras i anslutning till tidigare forskning om ordförråd, florissant stil och prosarytm och till den än så länge sparsamma forskningen kring översättning i Norden under medeltiden.

2. Skriptoriet och manuskripten

Hur kan ett isländskt skriptorium under 1300-talet avgränsas med någon större säkerhet? De allra flesta manuskript som finns bevarade från tiden har ingen explicit attribution till en skrivare eller till den miljö där de tillkommit, och det saknas i regel uppgifter som kan ge oss en säker datering av det enskilda manuskriptet. I sin studie över handskrifter som kan knytas till klostret Helgafell sammanställer Ólafur Halldórsson ett antal manuskript med utgångspunkt i skrivarattribution och anser sig kunna utöka sitt material genom att avgöra när skrivarhänder representerade i det ursprungliga materialet varit verksamma i andra handskrifter eller finna exempel där skrivarhänder i andra manuskript uppvisar liknande drag som dessa (Ólafur Halldórsson 1967:47ff.). En liknande metod använder jag mig av när jag i min avhandling sammanställer de manuskript som kan knytas till skrivaren i Codex Wormianus (AM 242 fol.) och de skrivare som antingen varit verksamma i samma manuskript som denne skrivare, eller, i nästa steg, i manuskript där de senare medverkat i produktionen (Johansson 1997a:66ff.). Härmed kan jag sammanställa sju skrivare som tillsammans producerat tretton nu helt eller fragmentariskt bevarade handskrifter. Dessutom kan det göras troligt att skrivaren från Codex Wormianus även har infogat en avskrift av *Vqluspá* i Hauksbók (AM 544 4to), men inte att han samarbetat med Haukr eller någon av de många skrivare som finns representerade i detta manuskript.

De tre skrivare som jag ägnade störst uppmärksamhet i min avhandling kan alltså knytas till varandra genom sin produktion. I två avskrifter av *Stiörn* (AM 227 fol. och AM 229 fol.) har skrivaren från Codex Wormianus arbetat tillsammans med en skrivare som även finns representerad i ett fragment av ett tredje *Stiörn*-manuskript (NRA 60A). Dessutom har han producerat två avskrifter av *Jónsbók* (AM 127 4to och Gl. Kgl. Sml. 3269a 4to). I det förstnämnda av dessa har han samarbetat med den skrivare som även står för

avskriften av *Rómverjasaga* i manuskriptet AM 595 a–b 4to. De tre skrivarnas produktion kan ställas upp så här:

Skrivare W	Skrivare S2	Skrivare R1
AM 162a fol.	AM 227 fol.	AM 127 4to.
AM 227 fol.	AM 229 fol.	AM 595 a–b 4to
AM 229 fol.	NRA 60A	
AM 240 IV fol.		
AM 242 fol.		
AM 127 4to		
AM 544 4to (<i>Völuspá</i>)		
AM 657 a–b 4to		
AM 667 IX 4to		
Gl. Kgl. Sml. 3269a 4to		
NRA 62		
Cod. fragm. Ps. 24		

Dessutom har tre skrivare utfört stora avsnitt i manuskriptet AM 657 a–b 4to, sannolikt i samarbete med skrivaren från Codex Wormianus. Det är emellertid inte ställt helt utom tvivel att de fyra skrivarpartierna i detta manuskript inte kan ha producerats vid olika tillfällen och kanske rentav i olika miljöer, något som jag återkommer till i ett senare arbete.¹ Slutligen har en troligen yngre hand skrivit knappt två handskriftssidor i AM 595 a–b 4to. Även detta avsnitt av text kan ha tillfogats senare och utan direkt kontakt mellan de båda skrivarna.

Därmed har alltså sju skrivare kunnat knytas samman i denna grupp, tre av dem entydigt medan det för de återstående händerna ännu inte entydigt går att avgöra sambandet. Redan nu går det dock att göra troligt att det rör sig om en stor avskriftsmiljö. I ett kommande arbete räknar jag med att kunna presentera studier av dessa skrivarehänder och de manuskript där de förekommer, och därvid upprätta en relativ kronologi för såväl skrivarehänderna som för de aktuella manuskripten. Därmed räknar jag med att kunna argumentera entydigt för att de sju skrivarna varit verksamma inom samma skrivarmiljö under en avgränsad tidsperiod.

Men gruppen av skrivare är intressant inte enbart för att belysa arbetet med att kopiera manuskript inom miljön. De sammanställda manuskripten innehåller ett stort antal texter av olika ursprung och representerande olika genrer, och kanske med olika avnämare i sikte. En del av texterna har kopierats flera gånger av samme skrivare. Detta gäller för *Stjórn* där två manuskript producerats av två skrivare och ett tredje, nu fragmentariskt bevarat i NRA 60A, har knutits till den ene av de två skrivarna, och för *Jónsbók* där samme skrivare ensam producerat det ena (Gl. Kgl. Sml. 3269a 4to) och tillsammans med en annan skrivare producerat det andra (AM 127 4to). Dessa manuskript antyder alltså en avskriftsverksamhet på beställning eller för försäljning utanför klostermiljön.

¹ Se för övrigt redogörelsen för detta manuskripts sammansättning och händernas fördelning i Johansson 1997b.

Som Stefán Karlsson har visat tycks produktion av denna typ dessutom i viss mån ha varit inriktad på export till Norge (Stefán Karlsson 1978 och 1979). De manuskript från gruppen som kan ha skrivits för export och alltså funnits i Norge och Sverige under medeltiden är fragmentet av *Stjórn* (NRA 60A), ett fragment av *Karlamagnúss saga* (NRA 62) och det latinspråkiga psalteriet (Cod. Fragm. Ps.24).

Det föreligger i det avgränsade materialet flera exempel på texter med direkt religiöst innehåll och med funktioner inom den kyrkliga verksamheten, vilket torde indikera en kyrklig avskrivningsmiljö. De redan nämnda avskrifterna av *Stjórn* är goda exempel på detta, dessutom sannolikt producerade för att spridas utanför skriptoriet. Andra texter med direkt religiöst innehåll är *Maria-mirakler* (AM 240 IV fol.) och *Jóns saga baptista* (AM 667 IX 4to).

Det är emellertid tydligt att skriptoriet varit inriktat inte enbart på produktionen av texter inom de religiösa genrererna, utan även producerat texter av mer världslig karaktär. De två avskrifterna av *Jónsbók* utgör ett redan omtalat exempel på detta. Men man har även arbetat med kopiering av andra typer av världslig litteratur. Pseudohistoriska verk i översättning som *Rómverjasaga* (AM 595 a–b 4to) och *Karlamagnúss saga* (NRA 62) har kopierats i samma miljö som producerat avskrifter av *Stjórn* och *Jónsbók*. Dessutom föreligger ett antal översatta exempelsagor i samlingen AM 657 a–b 4to. Slutligen finns det i gruppen av manuskript ett fragment av en avskrift av *Egils saga Skalla-Grímssonar* (AM 162 A fol. β) som visar att även originalverk av icke-religiös natur kopierats i miljön. Här kan man givetvis spekulera kring avnämaren för en sådan avskrift.

3. Översättare och skribenter

Klostren Þingeyrar och Munkaþverá har alltså tidigt framstått som kulturinstitutioner på norra Island. Skribenter och översättare som Nikolás Bergsson, Gunnlaugr Leifsson och Oddr Snorrason har under andra hälften av 1100-talet arbetat i en miljö där text- och skriftproduktion varit högt prioriterade. I de två klostermiljöerna kan vid mitten av 1300-talet en liknande verksamhet studeras. De namngivna skribenterna och översättarna är nu Bergr Sökkason, Arngrímr Brandsson och Árni Lárentíusson. Liksom sina föregångare har de arbetat i en kontext där text- och skriftproduktionen har varit viktig. Denna verksamhet kan i dag studeras i de texter som attribuerats till de namngivna författarna och i de bevarade manuskript som jag diskuterat ovan. I det följande skall dessa personer och deras produktion presenteras närmare för att ytterligare utveckla bilden av miljön.

Bergr Sökkason blev munk vid Þingeyrar 1317 och prior vid Munkaþverá 1322, för att därefter 1325 bli abbot vid det sistnämnda klostret. 1334 lämnade han detta ämbete men återinsattes 1345. *Michaels saga hofuðengils* och en

version av *Nikolás saga* erkibyskups tillskrivs explicit Bergr i de bevarade handskrifterna, attributioner som de flesta forskare tycks ha accepterat. Peter Hallberg har dessutom i en serie undersökningar av ordförrådet i ett flertal verk som dateras till samma period som Bergr hävdad att dennes produktion har varit betydligt större (Hallberg 1968 m.fl.; se uppställning nedan). En grundlig diskussion av Bergers arbetsmetoder presenteras av Christine Fell (1962–65). Hon konstaterar att Bergr framför allt har arbetat om äldre översättningar eller kompilerat äldre texter och ger goda exempel på detta (Fell 1962–65:357ff.).

Arngrímr Brandsson har också diskuterats i detta sammanhang, framför allt av Stefán Karlsson (1973). Stefán är i princip överens med Peter Hallberg om att de texter som denne attribuerat till Bergr uppvisar gemensamma drag. Han anser emellertid att dessa drag pekar på en stilistisk skolbildning snarare än en individ. Stefán föreslår för ett par av de texter som Peter tillskrivit Bergr i stället Arngrímr Brandsson som ansvarig. Arngrímr började, så vitt detta kan klarläggas av källorna, sin bana inom kyrkan som präst vid domkyrkan i Skálholt. Det kan påpekas att han där arbetade med biskopen Jón Halldórsson, som i en inledning till *Clárus saga* omtalas som den som berättat sagan efter en latinsk förlaga som han funnit i Frankrike. Arngrímr blev präst på Oddi 1334–1341 och 1341 inträdde han som munk, sannolikt vid klostret Þingeyrar. Under tiden 1347–1351 verkade han som ansvarig (officialis) under biskopen Ormr Áslákssons utlandsvistelse och från 1351 och fram till sin död 1361 eller 1362 var han abbot vid Þingeyrar. Enligt Stefán Karlsson skrev Arngrímr sin *Guðmundar saga byskups* efter 1343, troligen med utgångspunkt i en tidigare latinsk text om biskopen som skall ha författats av Bergr Sökkason och som nu inte finns bevarad (Stefán Karlsson 1973:228). Denna yngsta norröna version av *Guðmundar saga byskups* finns endast bevarad i betydligt yngre pappershandskrifter (Papp. 4to nr 4; AM 395 4to). Stefán Karlsson framför även argument för att *Thomas saga erkibyskups* II skulle vara Arngríms verk. Slutligen förslår Stefán att författaren till *Clárus saga* och vissa ävintýri i AM 657 a–b 4to kan vara Arngrímr (Stefán Karlsson 1973:227ff.).²

De texter som tillskrivs Bergr Sökkason och Arngrímr Brandsson kan därmed sammanställas enligt följande.

² Det skall nämnas att Alfred Jakobsen följer attributionen i Holm perg 6 4to att Jón Halldórsson skall vara den som skrev *Clárus saga* och ett antal ävintýri (Jakobsen 1964:116). Jón Halldórsson var norrman. Efter studier i Frankrike blev han biskop vid domkyrkan i Skálholt under perioden 1322–1339. Detta har emellertid med starka argument avisats av framför allt Stefán Karlsson (1973). Sambandet mellan biskopen Jón Halldórsson och Arngrímr kan emellertid vara intressant i relation till attributionen av *Clárus saga* till den förre, något som jag hoppas kunna återkomma till.

Bergr Sökkason

Nikulás saga erkibyskups II
Michaels saga hofuðengils
Af Runzivals bardaga (PH)
Karlamagnúss saga B:
Af Agulando konungi (PH)
Um kraptaverk ok jartegnir (PH)

Jóns saga postola IV (PH)
Tveggja saga postola Jóns ok Jacobs (PH)
Af Diocletiano keisara (PH)
Drauma-Jóns saga (PH)
Thomas saga erkibyskups II (PH)
Ævinýri i AM 657a 4to (PH)
Maria-mirakler (PH)
Guðmundar saga byskups (PH)
Magnúss saga helga (PH)
Stjórn (PH)
Jóns saga byskups B (PH)

(PH) Peter Hallberg
 (SK) Stefán Karlsson

Arngrímr Brandsson

Thomas saga erkibyskups II (SK)
Guðmundar saga byskups (SK)
Ævinýri i AM 657 a–b 4to (SK)

Árni Lárentíusson föddes sannolikt 1304 och inträdde som munk vid Þingeyrar tillsammans med sin far Lárentíus Kálfsson och Bergr Sökkason 1317. Han tycks ha samarbetat nära med Bergr, vilket enligt Peter Hallberg kan förklara likheten i ordförråd och stil mellan de texter som Peter attribuerat till Bergr och *Dunstanus saga* som entydigt attribueras till Árni (Hallberg 1970–73:346). Christine Fell har slutligen visat på likheter mellan *Dunstanus saga* och *Jóns saga byskups* utan att därmed hävda att de är en mans verk (Fell 1963:xliiff.).

Slutligen skall nämnas prästen Einar Hafliðason, ytterligare en skribent som knyts till miljön på norra Island, men som inte var munk vid något av klostren. Einar fick emellertid sin utbildning vid klostret Þingeyrar och vid biskopssätet Hólar (Fell 1962–65:354). Han var senare präst på Breiðabólstaður från 1344. Vid flera tillfällen var han officialis för biskopen på Hólar, Lárentíus Kálfsson. Han anses vara författare till *Lárentíus saga byskups*. Einar arbetade alltså i nära anslutning till Lárentíus, och ingick i den kontext där Bergr Sökkason, Arngrímr Brandsson och Árni Lárentíusson var verksamma. I Lárentíus saga finns också de flesta uppgifter vi har om dessa skribenter.

Árni Lárentíusson

Dunstanus saga
Jóns saga helga (CF)

(CF) Christine Fell

Einarr Hafliðason

Lárentíus saga byskups

4. Texter och manuskript

I den tidigare presenterade gruppen av handskrifter ingår många av de texter som attribuerats till dessa skribenter. Det föreligger bevarade fragment av *Karlamagnúss saga* och *Maria-mirakler*, och *Michaels saga hofuðengils*, *Clárus saga*, *Drauma-Jóns saga* och *ævintýri* föreligger i AM 657 a–b 4to. Dessutom har alltså åtminstone tre avskrifter av *Stjórn* utförts inom skriptoriet, varav den som föreligger i närmast fullständigt skick (AM 227 fol.) innehåller den del som Peter Hallberg tillskrev Bergr Sökkason. Det torde framstå som sannolikt att även de två fragmentariskt bevarade handskrifterna AM 229 I fol. och NRA 60A innehållit samma version av bibelparfrasen. Det blir enligt min mening därmed relevant att försöka klarlägga förhållandet mellan texter och avskrifter liksom mellan författare/översättare och skrivare. Har dessa varit knutna till samma kloster och arbetat inom ett skriptorium eller har de tillhört flera skriptorier och kyrkskolor som tillsammans utvecklat en omfattande textproduktion och avskrivningsverksamhet? Det senare ser för tillfället ut att vara det mest sannolika. Bergr och Árni var verksamma i klostret Munkaþverá medan Arngrímr var abbot vid klostret Þingeyrar. Einar Hafliðason var däremot präst på Breiðabólstaður, men också knuten till biskopskyrkan i Hólar. En gemensam tradition skulle därmed alltså snarare vara regional, och omfatta Hólar med omgivande kloster och kyrkor, än lokal, knuten till ett enskilt kloster.

Många av de texter som attribuerats till de ovan presenterade skribenterna och översättarna föreligger inte i den avgränsade gruppen av manuskript. De finns dels i ett antal i det närmaste samtida manuskript som i många fall knutits till andra skrivarmiljöer än den aktuella, dels i senare avskrifter som inte med någon säkerhet kan knytas till någon skrivarmiljö. Ett problem med Peter Hallbergs attribueringar kan därmed vara att avgöra hur olika versioner av dessa texter förhåller sig till den tänkte upphovsmannen. Detta har påpekats av Foster Blaisdell i samband med Hallbergs diskussion av en annan textgrupp.

When we talk about "Xs saga" – as we frequently do – what do we really mean? This is an important, basic question and one which Hallberg does not answer. Or if he does, the answer is: whatever happens to be found in Y's edition. If it is the Ívens saga, for example, it is the text of Kölbing's 1872 edition (Hallberg, p. 117). Perhaps that answer is satisfactory when we are dealing with themes and the like. It is not, however, when we are trying to do detailed syntactic-stylistic analysis. (Blaisdell 1974:134f.)

Blaisdell visar därefter med exempel att olika handskriftsversioner på syntaktisk-stilistisk nivå kan vara starkt avvikande från varandra och att utgåvor ofta inte ger relevant information för den som vill studera denna typ av fenomen. Även variation på ordförråds- och stilnivå förekommer mellan olika versioner, vilket i viss mån kan försvaga Peter Hallbergs resonemang kring de av honom avgränsade "Bergr-texterna" (Blaisdell 1974:135).³ För att få en

³ Det skall emellertid påpekas att Hallberg i det aktuella fallet oberoende av Blaisdell hade upptäckt problemet och justerade sina statistiska beräkningar i en senare artikel (Hallberg 1973).

helhetsbild av en text- och skriftproducerande miljö är det alltså viktigt att klargöra vad som är relevanta fenomen för den aktuella miljön och vad som kan vara senare redaktionella ändringar, exempelvis på syntaktisk eller stilistisk nivå, i de aktuella texterna. Hur förhåller sig till exempel de två versionerna av *Clárus saga* till Hallbergs resultat? Den ena handskriften knyts här till den ovan diskuterade gruppen av handskrifter (AM 657 a–b 4to), medan den andra (Holm perg 6 4to) är åtminstone ett halvt sekel yngre och inte säkert har kunnat föras till någon skriftmiljö (se t.ex. Stefán Karlsson 1967). Det kan här vara av ett visst intresse att samme skrivare som kopierat *Clárus saga* i Holm. Perg. 6 4to även kopierat en version av *Ólafs saga Tryggvasonar* i Holm Perg 1 fol. som inleds med en attribution till Bergr Sökkason. I versionen av *Clárus saga* föreligger en liknande attribution, den ovan nämnda till Jón Halldórsson. Dessa attributioner, vilka formellt liknar varandra och kanske kan föras till skrivaren, är inte allmänt accepterade av forskningen. De kan emellertid eventuellt antyda en tendens att vilja ge de traderade texterna ökad auktoritet.

5. Den lingvistiska miljön

Med utgångspunkt i ovanstående sammanställning måste man alltså kunna räkna med att en text- och skrifttradition med rötter i 1100-talets klosterekriptorier utvecklades på norra Island under 1300-talets första hälft. Det visar sig omöjligt att säkert avgränsa ett enskilt skriptorium, då de olika grupper av skrivare som etablerats för perioden ofta knyts till olika kloster, samtidigt som det finns en stor överlappning vad gäller kopierade texter och även för skriftdrag. I genomgångar av skrivargrupper ser man också ofta att forskaren låter sig nöja med att peka på ett par olika kloster eller något av de två biskopssätena som möjliga upphovsorter (se t.ex. Jón Helgason 1950 eller Stefán Karlsson 1967b). Gemensamt för många av de här diskuterade namngivna författarna och översättarna är emellertid en anknytning till biskopssätet i Hólar på norra Island. Det kan därför vara rimligt att i utgångsläget se denna huvudort för kyrkans organisation på nordlandet som central för utvecklingen av text- och skriftkulturen i området. För de olika skrivargrupper som har etablerats inom tidigare forskning kan det med detta synsätt hävdas att de samtliga arbetat inom en gemensam regional skrifttradition och att den korpus av texter som etablerats inom denna torde uppvisa för hela regionen gemensamma tendenser. I det följande skall jag diskutera några av de nivåer där den regionala traditionen kan tänkas komma till synes. Härvid utgår jag från tidigare forskning kring fenomen på olika språkliga nivåer.

5.1 Florissant stil

I en artikel från 1896 gör Marius Nygaard ett första försök att indela medeltida norrön prosa i kategorier. Han gör skillnad på folklig stil och lärd stil (Nygaard 1896). Den folkliga stilen representeras enligt Nygaard framför allt i

islänningasagorna som anses vara nedskrivna efter muntliga berättelser, medan den lärda stilen utgår från utländsk, framför allt latinsk påverkan (Nygaard 1896).

Det som brukar betecknas hövisk stil utvecklades framför allt i samband med översättningarna av fransk hövisk litteratur i Norge under 1200-talet. Eyvind Fjeld Halvorsen delar in den höviska stilen i tre undergrupper. Det är dels en översättningsprosa som starkt påverkats av sina förlagor, dels en prosa som förhåller sig friare och mer "muntlig" i förhållande till sitt källspråk. Den tredje undergruppen som blir vanlig mot slutet av 1200-talet eller början av 1300-talet utmärker sig genom sitt extrema bruk av latinpåverkad syntax och latinska stilistiska verkkningsmedel (Halvorsen 1959:9f). Denna stiltradition kallar Ole Widding för den florissanta stilen, en stil som han, till skillnad från Halvorsen, anser vara en utveckling av den lärda stilen (Widding 1965:134). Under 1960-talet genomfördes ingående studier av två verk som anses skrivna med den lärda stilen i sin florissanta utformning, nämligen *Clárus saga* och *Vitæ Patrum* (Jakobsen 1964 och Tveitane 1968). De verk som diskuterades i dessa studier framställs av Halvorsen som extrema exempel på hur texten ibland blir mycket svårläst i de verk som driver den florissanta stilen längst (Halvorsen 1959:10). Halvorsens slutsats att den florissanta stilen utgör ett försök att skriva norrönt språk efter samma mönster som man på kontinenten skrev latin (Halvorsen 1959:9ff.) har så vitt jag kunnat finna stått oemotsagt av senare forskning.

Jónas Kristjánsson har pekat på att den florissanta stilen på Island även föreligger i originaltexter. Ett gott exempel på detta är enligt Jónas just Bergr Sökkasons *Nikolás saga*. Han nämner också att man ibland har talat om en särskild 'Bergsstíll' (Jónas Kristjánsson 1982:438). Denna avgränsning av ett särskilt författarskap ifrågasätts emellertid av Reidar Astås som, med stöd i Jónas Kristjánssons redovisning, påpekar att många av de riddarasögur som produceras på Island under 1300-talets första hälft har en florissant stil. Dessutom pekar han, återigen med utgångspunkt i Jónas Kristjánssons artikel, på att många revisioner av norröna översättningar från den här tiden uppvisar en mer florissant stil än originalversionerna (Astås 1987:36; se Jónas Kristjánsson 1982:438).

För att bättre förstå bruket av och utbredningen av den florissanta stilen på Island under 1300-talets första hälft blir det därmed av intresse att försöka klarlägga dels i vilken kontext de isländska texter som Jónas Kristjánsson pekar på har tillkommit, dels i vilka manuskript äldre översättningar bearbetats och givits en mer florissant stil. En regional stilutveckling, det som kallas 'Bergsstíll', skulle därvid kunna knytas, inte till en enskild person, utan snarare till en regional text- och skriftkultur. Ett rimligt antagande tycks då vara att denna skall sökas på norra Island.

5.2 Cursus

I tre artiklar diskuterar Jakob Benediktsson (1968, 1974 och 1984) latinsk prosarytm, *cursus*, i en rad isländska texter.⁴ I texter som tillskrivits Bergr Sökkason anser han sig kunna spåra denna latinska påverkan på prosarytmen (Jakob Benediktsson 1984). Jakob undersöker avsnitt ur *Nikolás saga* och kommer fram till betydligt högre förekomst av rytmisk accentuering för denna version av texten än för de islänningasagor som utgör kontrollgrupp. Liknande siffror får han för vissa avsnitt av *Michaels saga* (Jakob Benediktsson 1984:35f.). Han konstaterar:

I begge de nævnte sagaer forekommer hyppig brug af alliteration, deriblandt ofte i cursus-formler, både i sætningsslutning og i enkelte sætningsled. (Jakob Benediktsson 1984:36)

Jakob visar vidare att det inom texter som attribuerats till Bergr Sökkason av Hallberg finns skillnader i bruket av prosarytm. Det är i det här sammanhanget relevant att citera Jakobs kommentar till detta:

Den for Bergr Sökkason karakteristiske stil viser sig først og fremmest i de afsnit der stammer fra den latinske tekst, selv om der også er foretaget en vis bearbejdelse af stykkene fra *Orkneyinga saga*. Cursus-påvirkningen optræder da også helt forskelligt i de to dele af teksten. I stykkerne fra Roðberts vita udgør cursus-typerne I–III 43,5%, enstavelsesordene 11,5%, mens de tilsvarende tal i stykkerne fra *Orkneyinga saga* er godt 26% og knap 20%, dvs. det normale for en saga-tekst. Dette mønster stemmer således ganske med det ovenfor omtalte fra *Michaels saga*, hvor en benyttet ældre tekst ikke viste nogen påvirkning af cursus. Denne forskel i brugen af cursus-reglerne støtter derfor Hallbergs argumentation for at Bergr Sökkason har skrevet MSL [*Magnúss saga lengri*] og bearbejdet sine kilder ud fra principper som vi kender fra andre af hans skrifter. (Jakob Benediktsson 1984:37)

Thomas saga erkibyskups II och den yngsta versionen av *Guðmundar saga byskups*, liksom de ævintýri som av Peter Hallberg attribuerats till Bergr Sökkason (Hallberg 1968:150, 159 resp. 179ff.), men som av Stefán Karlsson har tillskrivits Arngrímr Brandsson (Stefán Karlsson 1973:227ff.), uppvisar emellertid enligt Jakob inte samma bruk av prosarytm som de övriga. Detta kan, hävdar han, ge stöd åt Stefán Karlssons åsikt att "Berg-texterna" snarast skall föras till en textproducerande miljö (Jakob Benediktsson 1984:37f.). För Maria-miraklerna uttrycker Jakob sig mycket försiktigt, men konstaterar att:

[i] Maria-miraklerne er der mange steder tydelige spor af cursus-påvirkning, hvad der kunne tyde på en sammenhæng med kredsen omkring Bergr Sökkason, men en grundig undersøgelse af forholdet mellem håndskrifterne af Maria-miraklerne er nødvendig for at kunne udtale sig nærmere om det spørgsmål. (Jakob Benediktsson 1984:38)

För *Jóns saga byskups* uppmäter Jakob slutligen höga värden för prosarytm, visserligen med variation inom texten som tycks bero på bruket av äldre källor. Han konstaterar:

⁴ För en introduktion till cursus och en diskussion om det klassiska bruket av prosarytm hänvisar jag till inledningen av Kirsten M. Bergs artikel om *cursus* i norrönt med referenser (1999).

Selve fremgangsmåden i *Jóns saga helga* stemmer iøvrigt med Bergr Sökkasons metode, som vi tidligere har konstateret i andre tilfælde: at undlade omarbejdelse til sin egen stil i visse indskud som er taget direkte fra ældre kilder, jfr. hvad der er bemærket ovenfor om *Magnúss saga lengri*. Så meget synes sikker at denne bearbejdelse af *Jóns saga helga* hører til i det samme stilmilieu som andre "Bergr-tekster", og cursus-påvirkningen støtter Hallbergs placering af den i denne gruppe. (Jakob Benediktsson 1984:38f.)

I sin inledning till faksimilutgåvan av Helgastaðabók (Holm perg 16 4to) diskuterar Sverrir Tómasson de retoriska stilmedel som används i Bergrs version av *Nikolás saga*. Han utgår härvid från Jakobs diskussion om cursus och med hänvisning till privat kommunikation med Jakob när han beskriver Bergrs bruk av detta stilmedel. Sverrir hävdar med hänvisning till Jakob att Bergr medvetet använt sig av cursus som stilistiskt verktygsmedel (Sverrir Tómasson 1982:34f och fotnot 38). Han konstaterar om Bergr Sökkasons retoriskt präglade språk:

Í þessu viðfangi má minna á lofsyrðin um Berg í *Lárentíus sögu*, þar sem orðið málsnilld lýtur ugglaut að færni Bergs í mælskulist. Í *Lárentíus sögu* er heldur ekki dregið úr kunnáttu Lárentíus sjálfs í þeim fræðum og hefur hann þá kennt Bergi að 'dikta'. (Sverrir Tómasson 1982:34)

Jakob Benediktssons diskussion av cursus eller prosarytm i det norröna materialet har nyligen mött kritik. Kirsten Berg (1999) har flera invändningar mot Jakobs slutsatser, framför allt av metodisk art. Bergs kritik riktar sig först mot den eller de definitioner av begreppet *cursus* som framkommer vid läsningen av Jakobs arbeten. Hon hävdar att Jakob arbetar med en alltför öppen definition av begreppet och att det dessutom ofta är svårt att från hans framställning avgöra i vilka positioner prosarytmen förekommer. Ofta är exemplen t.ex. hämtade från ommarkerade positioner, alltså inte från period- eller kolonlut (Berg 1999:166f.). Detta har även påpekats av David McDougall i en opublicerad PhD-avhandling (1983:129).

Berg konstaterar i sin metoddiskussion att *cursus*-påverkan kan vara mycket svår att skilja från prosarytmer som naturligt förekommer i det skrivna språket, och alltså inte används medvetet.

Et sentralt problem for den som skal analysere cursusbruken i en tekst, må følgelig være å kunne skille mellom en bevisst distribusjon og rytmiske mønstre som automatisk oppstår i tekster med et visst ordforråd og en viss syntaktisk struktur. (Berg 1999:169)

Hon visar hur en genres ordförråd och stilmivå påverkar rytmen så att den ofta kommer att likna *cursus*.

Den type parallellismer og allitererende uttrykk som karakteriserer høvisk stil og hagiografi, faller også ofte i cursusliknende rytmer (f.eks. mattugr ok mikill óo|o|óo, JB 1984:264), uten at vi dermed bør konkludere med at det foreligger cursuspåvirkning. (Berg 1999:169)

För att kunna skilja *cursus*-påverkan krävs det därmed en klar definition av

begreppet och en metod som gör det möjligt att avgränsa relevanta förekomster av prosarytm, samtidigt som man även kan urskilja olika traditioner inom bruket av *cursus*. Berg presenterar i sin artikel en sådan modell (Berg 1999:170ff.).

I sin diskussion av de texter som tillskrivs Bergr Sökkason, alltså *Nikólás saga* och *Michaels saga*, kommer Kirsten Berg till något annorlunda slutsatser än Jakob Benediktsson. Hon kan inledningsvis redovisa resultat som visar att bruket av prosarytm i dessa texter är mycket styrt av genre och stilnivå. I avsnitt av de undersökta texterna med epideiktisk stil uppvisar t.ex. periodslut högre tal för trestaviga ord än för kolonslut, medan frekvensen för de klassiska typerna av kadenser har högre frekvens i kolonslut (Berg 1999:179).

Berg gör även nedslag i verk som tillskrivits Bergr Sökkason av Peter Hallberg och konstaterar att bruket av prosarytm är så styrt av stilnivå och genre att det knappast kan användas för författarbestämning (Berg 1999:181). Vissa delar av *Tveggja postola saga Jóns ok Jakobs* uppvisar högre frekvenser av de klassiska kadenserna, medan avsnitt som uppvisar låga tal för dessa har ett ökat bruk av trestaviga ord, ofta presens particip, framför allt i periodslut (Berg 1999:180). För *Jóns saga postola IV* konstaterar Berg att den i hög grad består av dialog och indirekt anföring, och att den inte uppvisar några tecken på medvetet bruk av *cursus* (180). Därmed kommer hon till slutsatsen att bruket av trestaviga presens particip utgör en del av Bergers florissanta stil och att kadensrytmer baserade på ordlängd är ett medvetet stildrag i denna (Berg 1999:180f.). Hon konstaterar avslutningsvis:

En ganske annen tradisjon har kunnet påvises i utdrag fra verk som er tilskrevet Bergr Sökkason. I brevstil og epideiktisk stil ser Bergr ut til å foretrekke kadenser som ender på trestavingsord i p1. En grundigere undersøkelse av tekster fra skrivemiljøet omkring Bergr Sökkason kan kanskje vise at det har eksistert en tradisjon på Island i første halvdel av 1300-talet (og tidligere?) som har foretrukket kadenser på trestavingsord og at denne kan ha vært influert av liknende europeiske tradisjoner. Muligens er kadenser på trestavingsord karakteristisk nettopp for florissant stil, men det må en større undersøkelse enn denne til for å fastslå dette. (182)

Cursus, liksom den florissanta stilen, knyts alltså av åtskilliga forskare till personen Bergr Sökkason, men många har även varit inne på att det snarare rör sig om en miljö av författare och översättare som utvecklat en mer eller mindre enhetlig stiluppfattning. Det framgår emellertid redan av ovanstående översikt över forskningen att frågor om genrer och texttyper måste ingå i ett resonemang kring denna miljö. Dessutom måste relationen mellan ett verk och de textversioner som föreligger i det bevarade materialet diskuteras. Hur förändras texterna t.ex. vid redigering och kopiering? Detta återkommer jag till inom kort.

5.3 Översättningar och original

Översättning och översättare under medeltiden har under senare år blivit allt mer uppmärksammade. Man diskuterar medeltida principer för översättning (se

t.ex. Beer 1989) och översättningens del i den kulturella utvecklingen i Europa (se t.ex. Beer & Lloyd-Jones 1995). I det nordiska sammanhanget har översättningsgenrer under de senaste åren studerats närmare av bland annat Jonas Carlquist (1996) och Stefanie Würth (1998). Men även tidigare har forskare inom det nordiska området intresserat sig för principerna för översättning under medeltiden. Eyvind Fjeld Halvorsen diskuterar t.ex. förhållandet mellan översättning, adaptation och imitation i de medeltida texterna. Han konstaterar att gränserna mellan dessa nivåer är svåra att dra för den nutida forskaren och att det därmed blir svårt att klarlägga vilka principer som styr den medeltida översättarens arbete (Halvorsen 1974:57). Halvorsen kommer i detta sammanhang in på Bergr Sökkasons produktion och konstaterar angående dennes arbete:

Some translators of the later thirteenth century, for instance, were clearly quite independent of their originals, even critical of them. Though by then traditions of translating had certainly developed, vernacular writers like Bergr Sökkason in the fourteenth century were not rigorously bound either by those traditions or by the expression of the text they were translating: they were creating their own style and made both the older vernacular they re-wrote and their own new translations from Latin fit to their patterns. (Halvorsen 1974:59)

Liknande iakttagelser redovisas av Reidar Astås som betonar att principerna tycks variera kraftigt i förhållande till vilken text som översätts. För *Clárus saga* konstaterar han:

Vi har florissante oversettelser som følger den latinske teksten så nær at gjengivelsen blir forskrudd og enkelte ganger vanskelig å lese, som i Klarus saga. (Astås 1987:31)

För bruket av exempel i den fjärde grammatiska avhandlingen visar det sig att författaren använder sig av flera latinska källor, men förhåller sig mycket fritt vid översättningen, närmast som om källspråket varit av helt underordnad betydelse vid val av exempel (Johansson 1998). Detta stämmer alltså väl med de iakttagelser som redovisats av Halvorsen och Astås. Liknande resultat presenterar Christine Fell från sin studie av Bergr Sökkasons *Michaels saga* (Fell 1962–65). Stefanie Würth uttrycker det så här:

Trotz der weitgehend Überlieferung der Texte bringen die Autoren das Bewußtsein ihrer schöpferischen Tätigkeit zum Ausdruck, das sich in Bemerkungen zum literarischen Schaffensprozeß zeigt. Es existierte keine Hierarchie, die wertend zwischen der Arbeit von Autoren, Übersetzern und Bearbeitern unterschieden hätte, sondern jeder, der an der Überlieferung eines literarischen Werkes beteiligt war, konnte selbst in den Produktionsprozeß eingreifen. (Würth 1998:184)

I sin bok om översättning av så kallade pseudo-historiska sagor studerar Würth en genre under utveckling (Würth 1998). Hon visar bland annat att äldre översättningar reviderades för att möta nya stilistiska och innehållsliga önskemål (Würth 1998:136ff.). Slutligen konstaterar Würth att det i dag är omöjligt att närmare avgränsa redaktörers och kompilorers arbete på olika

steg i ett verks trädning (1998:139).

Översättarens arbete måste alltså i det medeltida materialet vanligtvis urskiljas i de lager av förändringar som föreligger i de versioner av hans verk som finns bevarade. Genom att avgränsa de olika rollerna eller funktionerna i denna trädning av texter, som t.ex. översättarens, redaktörens och skrivarens funktioner, torde det emellertid gå att närmare studera utvecklingslinjer och tendenser. I det stora material som skisserats ovan kan man alltså se så väl språkliga som innehållsliga drag vilka i en samlad analys skulle kunna belysa en text- och skrifttradition och dess utveckling.

6. Sammanfattning: lokala och regionala skolbildningar?

Den grupp av manuskript som presenterades inledningsvis har alltså många beröringspunkter med flera namngivna översättare och skribenter från samma period och samma region på norra Island. Flera texter som knutits till de senare föreligger i den här diskuterade gruppen av manuskript. Men åtskilliga av de sammanställda texterna finns i handskrifter som knutits till skrivare eller grupper av skrivare utanför de här sammanställda manuskripten. Det framstår därmed som säkert att de namngivna skribenternas textproduktion förts vidare i handskriftstraditionen, inte inom ett skriptorium, utan snarare inom en större, regional avskriftstradition. Det framgår från tidigare forskning att flera av de språkliga drag som utmärker de aktuella skribenterna även förekommer inom detta handskriftsmaterial, dels i versioner av äldre texter, dels i nya kompilationsverk. Härmed blir det relevant att försöka samla de språkliga och innehållsliga drag som utvecklas dels inom textproduktionen, dels i samband med redigering och avskrivning. Den bild som framträder torde då spegla utvecklingen av en regional språklig tradition, liksom dess inflytande på olika genrer inom materialet.

Om vi börjar med textproduktionen kan vi konstatera att de namngivna skribenter och översättare som presenterats ovan har knutits med relativt stor säkerhet till ett stort antal texter, dels i översättning, dels i original. Flera forskare som studerat enskilda texter eller delar av denna textproduktion har pekat på gemensamma drag på flera språkliga nivåer, samtidigt som det även påvisats innehållsliga samband mellan de aktuella texterna. En kartläggning av denna textproduktion kan inledas med att skilja mellan översatta verk och texter som producerats direkt på norrönt språk. I vissa fall kommer denna gränsdragning, som flera forskare visat (se t.ex. Fell 1962–65), att vara problematisk. Det visar sig dessutom ofta vara svårt att skilja ut originaltext från kompilerad text i exempelvis de verk som attribuerats till Bergr Sökkason (se t.ex. Jakob Benediktsson 1984 och Fell 1962–65). Inom textproduktionen är det vidare relevant att avgränsa texter från olika genrer. Tidigare forskning har visat att vissa drag som tillskrivits Bergr Sökkason, och som använts för att attribuera texter till honom, inte alltid samvarierar med andra iakttagelser (se

t.ex Berg 1999). Det blir därmed av vikt att avgränsa genretypiska drag inom den aktuella textkorpusen. Här skall inledningsvis Peter Hallbergs ordförrådsstudier sammanställas och utvecklas för att ge underlag för den vidare studien av dessa texter. Prosarytm och florissant stil har därefter framställts som typiska stildrag för Bergr Sökkason, eller kanske snarare för den miljö där han var verksam. När senare forskning visar att dessa stildrag inte är genomgående blir det alltså relevant att studera bruket av dem i förhållande till genre och typ av text; här kan man, förutom genretypisk variation, förvänta sig att det finns skillnader mellan översatt text och originalproducerad text, men även att äldre texter som inarbetats i en kompilation uppvisar avvikande bruk.

I det bevarade handskriftsmaterialet har det under de senaste decennierna etablerats ett antal stora grupperingar av handskrifter som kunnat knytas till enskilda skrivare eller grupper av skrivare. En viktig grupp härvidlag är den som bland annat innehåller Codex Wormianus (AM 242 fol.) och som har diskuterats ovan. Från samma period och sannolikt från samma område stammar, som endast antytts ovan, ett antal grupper av manuskript. Gemensamt för samtliga manuskript inom dessa grupper är att de innehåller verk som attribuerats till de aktuella skribenterna. Det föreligger även andra paralleller mellan handskriftsgrupperna som gör att de tycks utgöra delar av en större avskriftskultur.

En inledande kartläggning av relationerna mellan dessa grupper av manuskript skulle därmed kunna ge inblickar i den avskriftsverksamhet som utvecklats i en relativt väl avgränsad region under perioden 1320–1400. Studier av de enskilda versionerna av de texter som föreligger i dessa manuskript kunde även sättas i relation till de språkliga studier av författare och översättare som skisserats ovan. Hur förhåller sig enskilda skrivare till exempelvis ordförrådet? I den mån de uppvisar ändringar i förhållande till andra versioner av ett verk torde dessa kunna relateras till Hallbergs ordförrådsstudier. Även stildrag kan ändras vid avskrivningen av texter. Exempelvis finns det antydningar i tidigare forskning, att skrivare i det aktuella materialet har givit de texter de kopierat fler florissanta drag än andra versioner uppvisar. Detta kan jämföras med de tendenser som man anser sig kunna spåra hos Bergr Sökkason att i sitt kompilationsarbete göra stilförändringar i vissa texter.

När relationerna mellan dels enskilda manuskript och skrivare, dels grupper av skrivare kartlagts närmare blir det intressant att närmare studera relationen mellan avskriftsmiljön och de aktuella författarna och översättarna. Gemensamma tendenser i språkligt avseende liksom i förhållningssätt till innehållet torde nu kunna ge en tydligare bild av text- och skriftproduktionen i den regionala miljö som framträder i handskriftsmaterialet från norra Island under perioden.

Litteratur

Astås, Reidar 1987. Lærd stil, høvisk stil og florissant stil i norrøn prosa. *Maal og minne*, s.

- 24–38.
- Beer, Jeanette & Lloyd-Jones, Kenneth (red.). 1995. *Translation and the Transmission of Culture between 1300 and 1600*. Kalamazoo.
- Beer, Jeanette (red.). 1989. *Medieval Translators and Their Craft*. Kalamazoo.
- Berg, Kirsten M. 1999. Cursus i norrønt? – en metodediskusjon med eksempler. *Maal og minne*, s. 165–186.
- Blaisdell, Foster W. 1974. The So-Called "Tristram-Group" of the Riddarasögur. *Scandinavian Studies*, Vol. 46 No. 2, s. 134–139.
- Bruns, Gerald L. 1980. The Originality of Texts in a Manuscript Culture. *Comparative Literature* 32, s. 113–129.
- Carlquist, Jonas 1996. De fornsvenska helgonlegenderna. Källor, stil och skriftmiljö. *Samlingar utgivna av Svenska fornskriftsällskapet*. Häfte 262, Bd 81. Stockholm.
- Fell, Christine (utg.) 1963. *Dunstanus saga*. (Editiones Arnemagnæanæ. Series B, vol 5.) København.
- Fell, Christine 1962–65. Bergr Sökkason's Michaels saga and its Sources. *Saga-Book of the Viking Society* XVI. S. 354–371.
- Footo, Peter 1959. *The Pseudo-Turpin Chronicle in Iceland. A Contribution to the Study of the Karlamagnús Saga*. London.
- Footo, Peter (utg.) 1962. *Lives of Saints. Perg. Fol. Nr. 2 in the Royal Library, Stockholm*. Early Icelandic Manuscripts in Facsimile, Volume IV. Copenhagen.
- Hallberg, Peter. 1968. *Stilsignalement och författarskap i norrön sagalitteratur. Synpunkter och exempel*. Acta Nordistica Gothoburgensia 3. Göteborg.
- Hallberg, Peter 1969a. Jóns saga helga. I: Jakob Benediktsson et al. (red.), *Afmælisrit Jóns Helgasonar 30. júní 1969*. Reykjavík. S. 59–79.
- Hallberg, Peter 1969b. Om Magnús saga helga. I: Bjarni Guðnason et al. (red.), *Einarsbók. Afmælisrit til Einars Ól. Sveinssonar 12. desember 1969*. Reykjavík. S. 59–70.
- Hallberg, Peter 1970–73. 'Some Observations on the Language of *Dunstanus saga*, with an Appendix on the Bible Compilation *Stjórn*.' *Saga-Book of the Viking Society* XVIII. S. 324–353.
- Hallberg, Peter 1973. Broder Robert, Tristrams saga och Duggals leizla. Anteckningar till norska översättningar. *Arkiv för nordisk filologi* 88, s. 55–71.
- Hallberg, Peter 1977. Några språkdrag i Alexanders saga och Gyðinga saga - med en utblick på *Stjórn*. I: Einar G. Pétursson & Jónas Kristjánsson (red.), *Sjöttu ritgerðir helgaðar Jakobi Benediktsyni 20 júlí 1977*. Reykjavík. S. 234–250.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld 1962. Høvisk stil. I: *Kulturhistoriskt lexikon för nordisk medeltid från vikingatid till reformationstid* 7. Malmö. S. 315–318.
- Halvorsen, Eyvind Fjeld 1974. Translation – Adaption – Imitation. *Mediaeval Scandinavia* 7, s. 56–60.
- Jakob Benediktsson 1968. Traces of Latin Prose-Rhythm in Old Norse Literature. I: Niclasen, Bjarni (red.), *The Fifth Viking Congress*, Tórshavn, July 1965. Tórshavn. S. 17–24. [Omtryckt i: Jakob Benediktsson. *Lærdómslistir. Afmælisrit 20. júlí 1987*. Reykjavík 1987. S. 153–160]
- Jakob Benediktsson 1974. Cursus in Old Norse Literature. *Mediaeval Scandinavia* 7, s. 15–21. [Omtryckt i: Jakob Benediktsson. *Lærdómslistir. Afmælisrit 20. júlí 1987*. Reykjavík 1987. S. 175–182]
- Jakob Benediktsson 1984. Cursus hos Bergr Sökkason. I: Fidjestøl, Bjarne et al. (red.), *Festskrift til Ludvig Holm-Olsen*. Øvre Ervik. S. 34–40. [Omtryckt i: Jakob Benediktsson. *Lærdómslistir. Afmælisrit 20. júlí 1987*. Reykjavík. S. 262–69]
- Johansson, Karl G. 1997a. *Studier i Codex Wormianus. Skriftradition och avskriftsverksamhet vid ett isländskt skriptorium under 1300-talet*. Göteborg.
- Johansson, Karl G. 1997b. A Scriptorium in Northern Iceland. *Clárus saga* (AM 657 a–b 4to) revisited. I: *Sagas and the Norwegian Experience – Sagaene og Noreg. Preprints från the 10th International Saga Conference, Trondheim 3.–9. August 1997*. Trondheim 1997. S. 323–331.
- Johansson, Karl G. 1998. Retoriker och översättare. Den fjärde grammatiska avhandlingen och medeltida översättningsprinciper. I: Lundquist, Aina et al. (red.), *Form – innehåll – effekt. Stilistiska och retoriska studier tillägnade Peter Cassirer på 65-årsdagen*. Göteborg. S.

121–131.

- Jón Helgason (utg.) 1950. *Byskupa Sögur. MS Perg. fol. No. 5 in the Royal Library of Stockholm. Corpus Codicum Islandicorum Medii Aevi*, Vol. XIX. Copenhagen.
- Jónas Kristjánsson 1982. The Court Style. i Boyer, Regis (red.), *Les sagas de chevaliers. Actes de la Ve Conférence Internationale sur les Sagas*. Toulon. S. 431–440.
- Lindblad, Gustav (utg.) 1963. *Bergsbók. Perg. Fol. Nr. 1 in the Royal Library, Stockholm*. Early Icelandic Manuscripts in Facsimile, Volume 5. Copenhagen.
- McDougall, David 1983. *Studies in the Prose Style of the Old Icelandic and Old Norwegian Homily Books*. (Opublicerad PhD-avhandling) University College London.
- Nygaard, Marius 1896. Den lærde stil i den norrøne prosa. I: *Sproglig-historiske studier tilegnede professor C. R. Unger*. Kristiania. S. 158–170.
- Selma Jónsdóttir, Stefán Karlsson & Sverrir Tómasson (utg.) 1982. *Helgastaðabók. Nikulás saga. Perg. 4to Nr. 16 Konungsbókhlöðu í Stokkhólmi*. Íslensk Miðaldahandrit. Manuscripta Islandica Medii Aevi II. Reykjavík.
- Selma Jónsdóttir 1982. Lýsingar Helgastaðabókar. I: Selma Jónsdóttir et al. (utg.), *Helgastaðabók. Nikulás saga. Perg. 4to Nr. 16 Konungsbókhlöðu í Stokkhólmi*. Íslensk Miðaldahandrit. Manuscripta Islandica Medii Aevi II. Reykjavík. S. 90–124.
- Stefán Karlsson 1967. Perg. fol. nr. 1 (Bergsbók) og Perg. 4to nr. 6 í Stokkhólmi. *Opuscula III*. København. S. 74–82.
- Stefán Karlsson (utg.) 1967b. *Sagas of Icelandic Bishops. Fragments of Eight Manuscripts*. Early Icelandic Manuscripts in Facsimile, Volume VII. Copenhagen.
- Stefán Karlsson 1973. Icelandic Lives of Thomas á Becket: Questions of Authorship. I: Peter Foote et al. (red.), *Proceedings of the First International Saga Conference*. University of Edinburgh 1971. London. S. 212–243.
- Stefán Karlsson 1978. Om norvågismer i islandske håndskrifter. *Maal og minne*, s. 87–101.
- Stefán Karlsson 1979. Islandsk bokeksport til Norge i middelalderen. *Maal og minne*, s. 1–17.
- Stefán Karlsson 1982. Uppruni og ferill Helgastaðabókar. I: Selma Jónsdóttir et al. (utg.), *Helgastaðabók. Nikulás saga. Perg. 4to Nr. 16 Konungsbókhlöðu í Stokkhólmi*. Íslensk Miðaldahandrit. Manuscripta Islandica Medii Aevi II. Reykjavík. S. 42–89.
- Sverrir Tómasson 1982. Íslenskar Nikulás sögur. I: Selma Jónsdóttir et al. (utg.), *Helgastaðabók. Nikulás saga. Perg. 4to Nr. 16 Konungsbókhlöðu í Stokkhólmi*. Íslensk Miðaldahandrit. Manuscripta Islandica Medii Aevi II. Reykjavík. S. 11–41.
- Widding, Ole 1965. Jærtegn og Mariu saga. Eventyr. I: Bekker-Nielsen, Hans et al. (red.), *Norrøn fortællekunst. Kapitler af den norsk-islandske middelalderlitteraturs historie*. København. S. 127–136.
- Würth, Stefanie. 1998. *Der "Antikenroman" in der isländischen Literatur des Mittelalters. Eine Untersuchung zur Übersetzung und Rezeption lateinischer Literatur im Norden*. (Beiträge zur nordischen Philologie 26) Basel und Frankfurt am Main.